

OSMANLI KRONİKLERİNDE MUKADDİME GELENEĞİ (15-17. YÜZYILLAR)

Emrah İSTEK*

Mehmet Emin TÜRKLÜ**

Öz

Osmanlı kronikleri, kişisel deneyim ve gözlemlerin aktarılması, yüksek makamdaki bir zatın isteği üzerine ehil bir kişi tarafından yapılan eser çalışması veya belli bir kişinin resmî olarak tarih yazma işiyle görevlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Kroniklerde, mukaddime ya da dibace denilen ve günümüzde önsözün karşılığı olan başlangıç bölümlerinin, Osmanlı tarihçilerinin birçoğu tarafından özenle oluşturulduğu görülmektedir. Müverrihler eserlerini mukaddime, giriş ve ana metin esaslı çerçevesinde yazmışlardır. Bu eserler işledikleri konular itibariyle farklılık arz ettikleri gibi birçoğu tarafından oldukça önemsendiği anlaşılan mukaddime kısımları da bazı yönleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden 16. yüzyılın sonuna kadar yazılmış olan 18 Osmanlı kroniği incelenmiş olup bu eserlerin mukaddime kısmında nasıl bir metot izlendiği pek çok yönden ele alınmıştır. İslami bir gelenek olarak mukaddimelerde görülen besmele, hamdele, salvele ve methiye, telif sebebi, müellifin kendi hakkındaki ifadeleri, dua beklentisi ve okuyucuya hitap konu başlıkları şeklinde bir sıra takip edilmiş olup, bu kısımlar ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Bu şekilde müverrihlerin mukaddime geleneğinde izledikleri sıralama ve yöntemlerin birbirinden farkları ve benzer yanları incelenerek söz konusu yöntemlerden bir şablon çıkarmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, müverrih, kronik, mukaddime, dibace.

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, eistek@agri.edu.tr

** Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, meturklu@agri.edu.tr

PREFACE TRADITION IN THE OTTOMAN CHRONICLES (XV-XVII. CENTURY)

Abstract

Ottoman chronicles appeared after the transfer of personal experiences and observation, the work done by a competent person on the request of a high authority or appointing a certain person as a historian officially. In the chronicles it is seen that beginning sections called as mukaddime or dibace and which are used as preface are carefully created by most of Ottoman historians. The historians wrote their works in the framework of the preface, introduction and main text. These works differ in terms of their themes and some parts of them which are understood to be very important by many are separated from each other in some respects. In this study, 18 Ottoman chronicles written during period from the Foundation of the Ottoman state to the end of the 16th century were examined and in the preface part of these works the methods used were discussed in many dimensions. Following the Islamic tradition, the Ottoman historians organized their Works this way: basmala, hamdala, salvala (called salawat), evlogy, raison d'etre, demanding blessings of the readers and appeal to the reader. All these were examined in detail. In this way, it was aimed to form a framework of quidelines used by those historians through analyzing the differences and similar aspects of arrangements and methods that the historians followed within the preface tradition.

Keywords: Ottoman, historian, chronicle, preface.

1. GİRİŞ

Osmanlı tarih yazıcılığı, 15. yüzyılın sonlarında devrin ulemasının ilgisi ve padişahların bu alanın aydınlatılmasına yönelik teşvikleri sayesinde gelişmiştir. Osmanlı kuruluş dönemi hakkındaki bilgiler, söz konusu devirde yaşayan Bizans kaynakları “Kantakuzenos, Pakhymeres, Nicephoras...” ve Arap seyyahlar “İbn-i Batuta, İbn-i Said, El-Ömeri...” tarafından birinci elden aktarılmakla beraber, 15. yüzyıl Osmanlı tarihçileri de, önceki kaynaklardan da istifade etmek suretiyle, Osmanlı tarihçiliğinin bel kemiğini oluşturacak eserler ortaya koymuşlardır. 16. yüzyılın sonlarında da yoğun şekilde tarih üzerine eserlerin kaleme alındığı görülmektedir. Söz konusu eserler, ya devrin padişahının yönlendirmesi ve

etkisiyle veya ulemanın bu noktadaki eksiklikleri görerek kendi tecrübe ve iştiyaklarıyla kaleme alınmıştır.

Bu çalışmada Osmanlı tarih yazıcılığının ilk dönemlerinden 17. yüzyıl başlarına kadar yaşamış müverrihlerin eserleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu eserlerin seçilmesindeki neden, klasik dönem Osmanlı tarih araştırmalarında en fazla başvurulan kaynaklar arasında sayılmalarıdır. *Ahmedî* (Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âli Osman), *Şükrullah* (Behçetü't-Tevârih), *Enverî* (Düstûrnâme-i Enverî), *Mehmed Neşrî* (Kitab-ı Cihan-nümâ-Neşri Tarihi), *Tursun Bey* (Târîh-i Ebû'l-Feth), *Sarıca Kemal* (Selâtinname), *Oruç Bey* (Oruç Beğ Tarihi), *Âşık Paşazâde* (Tevârih-i Âli-i Osmân), *(Uzun) Firdevsî-i Rumî* (Kutb-nâme), *İdrîs-i Bitlisî* (Heşt Bihişt), *Hadîdî* (Hadîdi Tarihi), *Hoca Sadeddin* (Tacü't-Tevârih), *İbn Kemal* [*Kemal Paşazâde*] (Tevârih-i Âli Osman), *Matrakçı Nasuh* (Süleyman-Nâme; Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn), *Lütfî Paşa* (Tevârih-i Âli Osmân), *Celalzâde Salih Çelebi* (Hadîkatü's-Selâtin), *Câfer İyânî* (Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs) ve *Selânikî* (*Tarih-i Selânikî*) gibi dönemin en meşhur 18 Osmanlı tarihçisinin eserlerinin mukaddime kısımları incelenmiş, mezkûr eserlerin sıralanmasında içerdiği dönemler dikkate alınmıştır. Bu çalışmada faydalanan kaynaklar; eserlerin orijinal Osmanlıca nüshaları, tashih ve çeviri çalışmaları ve eser üzerine yapılmış doktora çalışmalarından oluşmaktadır. Bu bağlamda çalışmadaki çıkarımlar sadece incelenen nüshalar için geçerlidir. Bu eserlerin birden çok nüshası olduğu göz önüne alındığında mukaddime farklılıklarının olması mümkündür.

Eserlerin tamamı üzerinde bir değerlendirme yapılmayıp, sadece mukaddime/dibace* kısımları üzerine bir inceleme yapılmıştır. Böylece

* Bu çalışmada günümüzde önsöz anlamına gelen mukaddime ve dibace kelimelerinin her ikisinin de kullanılması uygun görülmüştür.

mukaddimelerde nasıl bir üslup izlendiği, müellifin bu kısımda ne vermeye çalıştığı, nelere dikkat ettiği vs. konular ele alınmıştır. Yukarıda zikredilen eserlerden yalnızca Selânikî Tarihi'nde mukaddimeye rastlanmamıştır (Selânikî Mustafa Efendî, 1999).*

Devrin Osmanlı tarihçilerinin mukaddime geleneğini oldukça önemsedikleri görülmektedir. Bu durum dibace kısımlarını uzun tutmalarından, ağıdalı ifadeler kullanmalarından, ayet ve hadislerle süsleme çabalarından anlaşılmaktadır. Mukaddimelerin yazılması birkaç farklı şekilde tezahür etmiştir. Bunlardan birincisi dibace ve konu arasında bir başlık koymadan yazılanlar (Oruç Bey, Cafer İyânî); ikincisi mukaddimededen sonra ana konunun ayrımını belirten veya açık bir başlıkla konuya giren müverrihler (Tursun Bey, Şükrullah, Aşıkpaşazâde, Neşrî, Salih Çelebi, Hoca Sadeddin vb.). Bunlardan bazılarının ana konuya *dastan*, *ağaz*, *hikayet*, *tevârih* vb. başlıklarla girildiği görülmektedir. Üçüncüsü ise mukaddime kısmını da alt başlıklara ayırarak yazanlardır (Ahmedî, Hadîdî). Bu üçüncü guruba giren mukaddimelerdeki alt başlıklar, bazı eserlerde ana konu ile dibace arasındaki kesin ayrım konusunda okuyucuyu tereddüde düşürmektedir (Sarica Kemal, Firdevsî Rumî). Yani esas konunun tam olarak hangi başlıkla başladığı okuyucu için ilk bakışta belirsizlik oluşturmaktadır. Ancak dikkatli irdelendiğinde bu ayrımı yapabilmek mümkündür.

Osmanlı kroniklerinin dibace kısımları, İslami bir gelenek* olan besmele, hamdele, salvele ile başlayıp; takdim edildiği kişiye yapılan methiyeler, eserin

** Tarih-i Selânikî'yi yayına hazırlayan Mehmet İpşirli de eserle ilgili bilgiler verdiği giriş kısmında mukaddimededen bahsetmemektedir.

* Bu İslami gelenek gerek Osmanlı öncesi kaleme alınan tarih kitabı veya çeşitli konuları ihtiva eden eserlerde gerekse çağdaş dönemde yaşamış Osmanlı olmayan müverrihlerin eserlerinde görülmektedir. İbnü'l-Esir'in *El Kamil Fi't Tarih'i*, Siret İbn Hişam'ın *Es-Siretü'n-Nebeviyye*, İbn Haldun'un *Mukaddime'si* (Bu eser başlı başına bir mukaddime olmasına rağmen eserin başında ayrıca bir mukaddime bulunmaktadır), Hasan-ı

telif sebebi, esere isim verilmesi, dua beklentisi ve okuyucuya hitap ile devam etmektedir. Bu çalışmada söz konusu dibaceler bu sıralamaya göre ele alınmıştır.

1.1. Besmele

Besmele açılımı itibariyle “*Bismillahirrahmanirrahim*” olup, Allah’ın adıyla başlamak anlamına gelmektedir. İncelenen dönemdeki müverrihlerin birçoğu besmele ile başlamışken bazılarının besmele koymayarak doğrudan hamdele kısmına geçtiği görülmüştür. Matrakçı Nasuh her iki eserine de (*Süleymannâme*, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn*) besmele ile başlamamıştır. Ayrıca Câfer İyânî (*Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngrüs*), Celalzâde Salih Çelebi (*Hadîkatü’s-Selâtîn*) eserlerine besmele ile başlamayan tarihçilerdir. Mehmed Neşrî ise eserine “kabirlerini nurlandırın (*Nüvvire Merâkıduhum*)” ifadesiyle başlamakla beraber, besmele yazmamıştır (Mehmed Neşrî, 1995: 3).

Eserinde besmele bulunmayanların dışında, besmeleden önce başka ifadeleri kullananlara da rastlanmaktadır. Örneğin Şükrullah eserinde besmeleden önce kitabı hediye ettiği Sadrazam Mahmud Paşa* için yazdığı ağdalı ifadelere yer vermiştir. Sadrazamın ismini de şu beyitle zikretmiştir: “*Yeryüzünde dâima mesûd ola; Nâmı gibi âkibet Mahmûd ola*”. Ancak bu övgülerden sonra Besmele bulunmaktadır (Şükrullah, 2011: 193). Hoca Sadeddin ise eserine “*Tarihlere taçtır bu kitap*” diye başlamaktadır. Kitabının ismine yaptığı atıftan sonra besmele ile devam etmiştir (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 3).

Rumlu’nun *Ahsenü’t-Tevârih*’i; İmam Gazali’nin *İhya-u Ulumi’d-Din*’i, Abulkadir Geylani’nin *El-Ğunye’si*, Eşrefoğlu Rumi’nin *Müzekki’n-Nüfus*’u, İbn Batuta’nın *Büyük Dünya Seyahatnamesi* vb. mukaddime geleneğinin görüldüğü birkaç örnektir.

* Nihal atsız bu vezirin Fatih Sultan Mehmet’in sadrazamı Mahmut Paşa olduğunu belirtmiştir.

1.2. Hamdele

Hamdele kelimesi “*Her türlü övgü Allah’a mahsustur*” demek olup “*el-hamdülillâh*” diye ifade edilen Arapça bir dua ve zikir cümlesinin kısaltılmasıdır (Yavuz, 1997: 448). Müverrihler içerisinde sadece Ahmedî’nin eserinde hamdele kısmına rastlanmamıştır. Diğer bütün eserlerde farklı şekillerde tezahür eden hamdele, münacat, dua ve şükür ifadeleri şöyle zikredilebilir: Şükrullah besmeleden önce doğrudan Allah’a dua ile başlamıştır. Duasını devletin daima payidar olması için yaparak hamd ve şükür ile devam ettirmiştir. O’nun tekliğini ve yüceliğini anlatan ifadeler kullanmıştır (Şükrullah, 2011: 193). İbn Kemal ise Allahu Teâlâ’nın insanı en güzel surette yarattığı ibareleriyle Allah’ın yüceliğine kısaca atıfta bulunmaktadır (İbn Kemal, 1991a: 5). Celalzâde Salih Çelebi’de bu kısmın uzun tutulduğu görülmektedir. O, Allah’a hamddan önce dua ve yakarıшта bulunmuştur. Bu yakarışı, ortaya koyduğu ve pek özendiğini açıkladığı eserinin kaybolup gitmemesi ve cahillerin kıt anlayışıyla değerlendirilmemesi üzerinedir. Eserinin adına gönderme yaparcasına, “*hadîka*”yı yani bahçeyi ve içindekilerin ne olduğunu mecazi olarak açıklamıştır. Salih Çelebi’ye göre eseri bir bahçe, içindekiler ise meyvelerdir. Müverrih, eseri yazarken yazım kurallarına dikkat etmenin önemine değinerek kendisinin de yanlışlık yapmaktan kaçınmak istediğini belirtmiştir. Özetle yazdığı eserin yazım, içerik ve ilme katkısı yönüyle mükemmel olmasını istemiş, bunun için Allah’a duada bulunmuştur. Müellif, dua kısmından sonra yine “*tevhid*” başlığı adı altında Allah’a övgüsünü mensur ve manzum olarak dile getirmiştir (Celalzâde Salih Çelebi, 2013: 3-6).

Müverrihlerin bazıları hamdeleden önce bir ayet ile başlamış, bazıları ise farklı bir mevzu ile girizgâh yapmışlardır. Mesela Tursun Bey, Zülkarneyn kıssasına atfen Kehf Suresi’nin 83. ayetini yazarak başlamıştır. Bu örnekleme, Kur’an-ı Kerim’deki kıssa usulüne bir gönderme olarak değerlendirilebilir. Tursun Bey’in hamdın yanı sıra bir şiirle de münacatta bulunduğu ve Cennet tasviri yaptığı

görülmektedir. Yazar, birçok yerde Allah'tan af dileyen ifadeler kullanmıştır.* Bu istiğfarını hem nesir hem de nazım şeklinde yazarak göstermiştir. Ayrıca Tursun Bey'in dünya nimetlerinin değersiz olduğundan dolayı tövbe etmek gerektiği ile ilgili ifadeleri olduğu görülmektedir (Tursun Bey, 1977: 6). Firdevsî-i Rûmî ise kelamın kıymetini, şiirin ehemmiyetini açıkladıktan sonra hamdele kısmına geçmiştir (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 1-4).

Hamd, dua ve münacatların sadece nesir şeklinde yazılmadığı aynı zamanda manzum şekillerde de kaydedildiği görülmektedir. Eserini manzum olarak yazan Hadîdî ve Sarıca Kemal gibi tarihçilerin dışındaki Tursun Bey, Celalzâde Salih Çelebi ve İbn Kemal gibi müverrihlerin de Allah'a hamdı ayrıca kaside ve mesnevilerden oluşan şiirlerle süsledikleri anlaşılmaktadır.

Hamd kısımlarının bazı müverrihler tarafından oldukça uzun tutulduğu görülmüştür. Örneğin Hadîdî, 40 beyit hâlinde hamd ve münacatta bulunurken; Firdevsî-i Rûmî, hamdele kısmını 45 beyitlik mesnevi şeklinde bir tevhid, ardından 15 beyitlik kaside şeklinde bir münacat (her satırın sonunda İhlas Suresi yazılmıştır) ve 55 beyitlik bir münacat ile oluşturmuştur. Bunların akabinde istiğfar ederek münacatta bulunmuştur (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 4-14). Sarıca Kemal de Allahu Teâlâ'nın sıfatlarına değindiği 26 beyitlik hamd ve senada bulunarak, günahlarının affı için dua etmiş, salavattan sonra tekrar 26 beyitten bir münacata yer vermiştir (Kemal, 2001: 1-3). Âşık Paşazâde ise 22 beyitlik bir şiir ile Allah'a hamd ve dua etmiştir (Âşıkpaşazâde, 2010: 271-273).

1.3. Salvele

* "Esağfiru'llâhe rabbe'l-arşi min umrin/Aza'tüh'ü fi hasârâtin ve tazlîli (Ziyan ve sapıklıkla geçirdiğim ömrümden ötürü arşın Rabb'ı olan Allah'a sığınırım)". Bkz. (Tursun Bey, 1977: 6)

Sözlükte “*dua, tâzim, rahmet*” gibi anlamlara gelen salât (çoğulu salavât) ile “*esenlik*” mânasındaki selâm kelimelerinden oluşan salât ü selâm, “*aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm*” veya “*sallâhu aleyhi ve sellem*” şeklindeki dua cümlelerine denir. Osmanlı Türkçesi’nde bu ifade “*salavat getirme*” diye adlandırılmış olup, bu duadan söz edilirken “*salvele*” kısaltması kullanılır (Mertoğlu, 2009: 23).

Osmanlı tarihçileri hamdeleden sonra salvele kısmına geçerek peygamberimize ve geçmiş peygamberlere salavatlar getirerek, halifelere, Ashab-ı Kirâma, ehli beyte de dua etmeyi ihmal etmemişlerdir. Ancak bunların hepsinin bir arada zikredildiği mukaddimeler azdır. Bazıları sadece salavat getirmişken, bazıları muhtevayı daha geniş tutmuştur.

Salavatın mukaddimelerdeki kullanım şekline değinmek gerekirse; Şükrullah, salveleyi “*kelime-i şahadet*” çerçevesinde ele almıştır. Zira Allah’a hamd ettikten sonra “*yine tanıklık ederiz ki Muhammed bütün kişilere gönderilmiştir*” ve “*O Muhammed Tanrının kulu ve elçisidir*” ifadesiyle Kelime-i Şahadet’i tamamladığı görülür. Hz. Peygamber için sıralanan övgülerden sonra O’nun yolunda giden imamlara değinerek, kendisinin atalarının da bu imamlar arasında olduğunu zikretmiştir (Şükrullah, 2011: 194). Neşrî, Hz. Peygambere salavatından hariç olarak ashabına ve ehli beyte de dualarda bulunurken, Câfer İyâni ve Matrakçı Nasuh sadece ashaba dua etmiştir. Yine Ashab-ı Kirâm’a dua edenlerden Tursun Bey de bu duasını hem mensur hem de manzum şekilde yapmıştır. İdrîs-i Bitlisî de bunlardan ayrı olarak peygamberimizin cahiliye döneminin Arap belagatına karşı Kuran-ı Kerim’in belagat mucizesiyle üstün kılındığını belirterek başladığı salvelesine, peygamberimize methiyeler dizerek devam etmiş, akabinde “hak-batıl, iyi-kötü, eski-yeni vb.” zıtlıklardan örnekler vererek insanın yaratılışını tasvir etmiştir (Genç, 2007: 10-11).

Sarıca Kemal, Hz. Peygamber'e salât u selam ettikten sonra, Hz. Peygamber'in yüceliğini dile getirdiği 37 beyitlik bir methiye yazmıştır. Yine dört halifenin hepsini zikrettiği 32 beyitlik bir methiye kaleme almıştır. * Firdevsî ise Peygamber efendimiz için 59 beyitlik mesnevi formunda bir naat, 15 beyitlik bir kasideden sonra dünyanın kıymetsizliğini** dile getirdiği bir mesnevi daha yazmıştır (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 14-24). Hadîdî'nin, toplamda 40 beyit hâlinde yazdığı salvele kısmı naat ve kasideden oluşmaktadır (Hadîdî, 2015: 11-14). Hoca Sadeddin ise, salvele kısmını hem mensur hem de manzum şeklinde yazmıştır. Mukaddimesinin manzum olan münacat ve naat kısımlardan sonra nesir kısmında da Allah'a ve Resulüne olan methiye, dua, sena ve yakarışlarını oldukça uzun bir şekilde ayetlerle ve hadislerle süsleyerek devam ettirmiştir (Hoca Sadeddin Efendi , 1974: 4;7-13).

Diğer müverrihlerden farklı olarak Celalzâde, dört ilahi kitabı da anarak geçmiş peygamberlere salat ve selam yollamıştır. Ardından Peygamberimize de salat u selam göndererek Kur'an-ı Kerim'in yüceliğine ve ilahî tarafına atıfta bulunmuş, onun mükemmel belagatinin cahiliye ehli tarafından anlaşamadığını belirtmiştir (Celalzâde Salih Çelebi, 2013: 8-10).

1.4. Methiye

Mukaddimelerde müverrihlerin, geçmişte yaşamış hükümdarların yanı sıra kendi döneminde hükümdar olan şahsiyetlerle ilgili övgüler dizmeleriyle beraber, bir kıyaslama yoluna gittikleri de görülmektedir. Hükümdarlar dışında devrin devlet adamları ile ilgili de övgülere rastlanmaktadır. Örneğin Şükrullah, II. Mehmed'in Veziriazamı Mahmud Paşa'ya methiyeler dizip duada bulunmakla beraber onu aşırı yüceltmıştır. İslam âleminin en büyük fatihlerinden olan ve yaşadığı devrin

* Hz. Ebubekir için 8, Hz. Ömer ve Osman için 6şar, Hz. Ali için 12 beyit yazmıştır. Bkz. (Kemal, 2001: 3-9)

** Benzer ifadeler Tursun Bey'in eserinde hamdele kısmında zikredilmiştir.

padişahı olan Fatih Sultan Mehmet hakkında bir şey yazmamış olması dikkat çekmektedir (Şükrullah, 2011: 200-201). Firdevsî ise, hem dönemin padişahı II. Bayezid hem de kendi şeyhi olan Yusuf Sinan'ı övdüğü 31 beyitlik mesnevi şeklinde bir methiye yazmıştır. Bu bölümde II. Bayezid'in şanından ve yüceliğinden bahsederken onun bütün bu büyüklüğüne rağmen dünyaya tamah etmediğini de belirtmiştir (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 24-30). Muharrir, telif sebebinden sonra da bir hükümdarda olması gereken yüce meziyetleri sayarak II. Bayezid'in de bu meziyetlere sahip bir hükümdar olduğunu anlattığı bir şiire yer vermiştir. Bundan sonraki kısımda mesnevi tarzında uzun bir şiirle padişaha öğüt vermiş, adaletle hükmetmesini tavsiye etmiştir. Yine nasihatlerine devam ettiği kaside şeklinde kısa bir şiiri vardır (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 31-39). Müellif mukaddimesinde ve kitabının birçok yerinde II. Bayezid'i "İldırım (Yıldırım)" lakabıyla beraber zikretmektedir. Osmanlı kroniklerinde ve genel tarih kitaplarında "Yıldırım" lakabı I. Bayezid için kullanılmışken, Firdevsî'nin bu lakabı dönemin padişahı II. Bayezid için kullanması fevkalade şaşırtıcıdır (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 39;146;232;244;272). Müverrih aynı ifadeyi meşhur kitabı olan "*Süleymannâme-i Kebîr*" adlı eserinde de mükerrer surette kullanmıştır (Firdevsî, Süleymannâme-i Kebir, 1019: 1b, 118a).

Müverrihlerin padişahlar için yaptıkları övgü ve methiyeleri abartılı yazdıkları görülmektedir. Bunun en önemli nedeni onların kitaplarını ithaf ettikleri padişahlara iltifat etmek ve karşılığında da taltif edilerek padişah tarafından bir ihšana mazhar olmak şeklinde açıklanabilir. İncelenen Osmanlı tarihlerinin büyük bir kısmı II. Bayezid döneminde kaleme alındığından övgüler de genellikle II. Bayezid için yapılmıştır. Örneğin Kemal (Sarıca) devrin padişahı II. Bayezid için 30 beyitlik bir methiye dizmiştir (Kemal, 2001: 14). İbn Kemal de eserini ithaf ettiği padişah olan II. Bayezid'i öven ifadelerle yer vermiştir (İbn Kemal, 1991a: 30-38). Matrakçı Nasuh ve Hadîdî ise eserlerini yazdıkları devirdeki padişah olan

Kanûni Sultan Süleyman'ı methetmişlerdir. Eserlerde zikredilen diğer bir padişah ise III. Murad'dır. Hoca Sadeddin Efendi mukaddimesinde Osmanoğulları soyu ve nihayet kitabını takdim ettiği III. Murad hakkında uzun uzun methiyeler dizmiştir. Hoca Sadeddin incelenen müverrihler içerisinde kendi padişahı için en abartılı övgüler dizen tarihçilerden biridir. Müellif Sultan III. Murad'a şu şekilde hitap etmiştir:

“bugün hilafet tahtını süsleyen dünya ülkelerini güven altında tutan, Murad bahtlı muradına ermiş Sultan Murad ki, insanlığın gözbebeği ve dünya üzerinde buyruk sahibidir. [Allah şüphesiz, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara bakmayı buyurur, hayâsızlığı, kötülüğü ve haddi aşmayı yasaklar. Sizlere bu öğütleri yerine getirmeniz için anlatır.] ilahî fermanı gereğince Âli Osman soyunun önderi zamanımızın sahibi, cihan padişahlarının yüzü akı, şahların baş tacı cihana yön veren rehber sıkıntı ve çile içinde kalanlara umut, ülkelerden bac alan, ülkelere taçlar dağıtan din ve iman sahiplerinin güveni kurtuluş dileyenlere sığınak, muhtaç olanlara dayanak, yakaranlara duraktır o. Ümmül kura beldesini koruyan, cennetlik yoldaşlarına yardım eden, doğruluklar denizine dalgıç olan sabahın çiğ tanelerini getiren buluttur o.” (Hoca Sadeddin Efendi , 1974: 20).

Bu methiyelerin haricinde Sultan Murad'a beyitler hâlinde duada bulunmuştur. Buna karşın Matrakçı Nasuh'un, *“Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn”* adlı eserinde konuya başladığı ve seferin önemi ve yapılma sebebi kısmındaki padişaha yaptığı birkaç övgü haricinde padişaha uzun methiye ve övgüleri yer vermediği görülmektedir (Matrakçı Nasuh, 2014: 211). Müellif, *“Süleymannâme”* adlı eserinin mukaddimesinde de dönemin padişahına ağdalı ve uzun methiyeler yazmamıştır. Bunun sebebi, her iki eserin de başlı başına Sultan Süleyman'ın hayatını ve yaptıklarını konu alması olabilir (Erkan, 2005: 1-2).

Devrinin padişahı dışında selef padişahları da anan müellifler bulunmaktadır. Neşrî, Hem Fatih Sultan Mehmed, hem de II. Bayezid'i öven ifadelerle yer vermiştir. Yazar müsvedde hâlinde yazdığı anlaşılabilir bu eseri *“zamanının en büyük hükümdarı, Arap ve Acem diyarının övüncü, Allah'ın yeryüzündeki*

gölgesi” olarak övgüler dizdiği Fatih Sultan Mehmet Han zamanında temize çektiğini belirtmiştir. Sultan II. Bayezid döneminde ise Osmanlı Tarihi açısından kitabın esasını oluşturan Osmanoğulları tarihi kısmını (Tabakât-ı Sâlise) yazdığını belirtmiştir. Bu sebeple her iki padişahı zikretme gereği duymuştur (Mehmed Neşrî, 1995: 7). Lütfi Paşa ise, padişahların (II. Bayezid, II. Selim, I. Süleyman) başarı ve yeteneklerine atıfta bulunarak kendisinin de bu padişahlar dönemindeki savaflara iştirak ettiğini ifade etmiştir. Özellikle Yavuz Sultan Selim’i anarken Büyük İskender’den beri böyle bir hükümdar gelmediğini vurguladığı görülmektedir. II. Bayezid’in Dulkadiroğlu beyi Alâü’d-devle ile olan münasebetlerine de yer veren Lütfi Paşa, Yavuz’un ve Kanuni’nin yaptığı seferleri yine mukaddime kısmında zikrederek diğer müverrihlerden farklı bir yöntem takip etmiştir (Lütfi Paşa, 1341: 1-3).

Kendi padişahlarını öven müverrihler Lütfi Paşa gibi geçmiş devirlerde nam salmış hükümdarları da zikretmişlerdir. Bu yaklaşım -sadece geçmiş devirlere atıfta bulunmak değil aynı zamanda kendi devri padişahlarıyla kıyaslamak gayesiyle yapılmakla beraber- hükümdarlık makamının geçici olduğunu da hatırlatmak gayesi gütmüştür. İbn Kemal, Osmanlı Devletine kadar gelen meşhur ve destansı hükümdarları (Efrasyab, İskender, Nûşirevan...) zikrettikten sonra hem Osmanoğulları soyunu hem de devrinin padişahı ve eseri ithaf ettiği padişah olan II. Bayezid’i öven ifadelerine yer vermiştir (İbn Kemal, 1991a: 13-38). Matrakçı, geçmiş kavimlerin ve hükümdarların feleğin çarkında öğütüldüğünü belirtmiştir. Efsanevi ve nam salmış tarihî hükümdarlardan olan Feridun, Efrasyab ve İskender gibi şahsiyetlerin de bu dünyadan göçüp gitmelerini, ibret alınması gereken örnekler olarak vermiştir. Bu durumu şu şiiriyle özetlemiştir: “*Döne döne bu felek-i âb-gûn/Dâne-i ömrini itdi anun un*” (Erkan, 2005: 1-2). Bu ifadelerden Sultan Süleyman’ın bu hükümdarlar gibi büyük bir hükümdar olduğunu; ancak dünyada onun da geçici olduğunu

hatırlattığı anlaşılmaktadır. Celalzade ise mukaddimesinin sonunda hükümdarların dünya padişahları olduğu; ancak ulemaların da manevi âlemin padişahları olduklarını belirterek, İran âlimlerinden Sadeddin Taftazânî'nin İran Şahı ile yaşadığı bir hikâyeyi anlatmıştır (Celalzâde Salih Çelebi, 2013: 11-14). Firdevsî bu müverrihlerden biraz farklı olarak, peygamberler, sahabeler, eski kahramanlar ve hükümdarları zikretmiş; önceki dönemlerde yaşamış padişahlara, şehzadelere ve II. Bayezid'in kardeşi Cem'e de göndermelerde bulunarak, Sultanı dualarla ve övgülerle daha da yüceltmıştır. Buna benzer ifadelerin bolca zikredildiği bir de kaside kaleme almıştır (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 40-48).

Müverrihler, devrin hükümdarları için yazdıkları methiyeler dışında, onlara dünyanın faniliğini, kıymetsizliğini bildirerek, makamlarının sorumluluklarını da hatırlatmışlardır. Firdevsî, nice sultanların gelip geçtiğini, ancak bu dünyanın kimseye kalmadığını zikrettiği kasidesinde güçlü hükümdarların hepsinin en sonunda toprak olduğunu da hatırlatmıştır (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 14-26). Tursun Bey, "*Allahu Teâlâ'nın hükümlerini yerine getirmek için her devirde bir padişah gelmiştir.*" tespitiyle padişaha özel bir makam atfetmektedir. Böyle bir padişahın askeri ve kılıcıyla göğsünü zulme ve düşmana karşı siper edeceğini belirtmektedir (Tursun Bey, 1977: 3). Bu bir anlamda padişahın vazifesini hatırlatmaktır. Müverrih, Allah'a karşı şükür ve tövbesinden sonra kendisine bütün imkânları sağlayan, önemli vazifelere getiren padişah için de esere başlamadan önce teşekkürü bir borç bildiğini, hatta "*İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmez*" hadisi düsturunca bunun bir görev olduğunu belirtmiştir (Tursun Bey, 1977: 8). İdrîs-i Bitlisî ise peygamberlere Allah tarafından biçilen nübüvvet rolünden bahsetmiş, adalet sağlayıcısı olan hükümdarların da, onların yolundan gitmeleri ve adaleti tesis etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Hükümdarların batılla mücadelesine uzunca değinen

Bitlîsî, bu kısımda bir de “*kalem ve kılıç*” bahsi açmıştır. Bu iki şeyin de hak ve batılı ayırmada birer araç ve cevher olduklarını ve her ikisinin birbirini tamamlayıcı olduğunu zikretmiştir. Ayrıca ilim adamları ve ilmin önemine de hadislerle desteklemek suretiyle değinen (Genç, 2007: 10-25) Bitlîsî, devrin padişahı Sultan II. Bayezid hakkında şu övgü ifadelerini kullanmıştır:

“...eşiğin öpülmesinden, felek gibi olan sarayın direklerine el sürülmesi ve tavaf edilmesinden sonra fazîlet sahibi sultanın in’âm ve inâyetlerinin bu sekiz kitabın yazılmasında birbiri ardına gelmesi esnasında, mücahit intisaplı güzel zikri ile bu vasıfların yayılmasına neden olan, o cennet mekân sultanların güzel senâ ve methinin sekiz kapılı bahçesi gibi olan, kutsal sultanların sekiz cennet kapısının bu mecmuasının onun yüce cenabı olduğu, yani dindar sultanların şahenşahı, mülk sahibi dindar padişah, zamanın hüsrevlerinin en lâıyıkı, şeriatın ölç alıcı kayserlerinin en kâmilî ve fâzılı, fitnenin yayıldığı zamanlarda ebedî olan dinin teyid edicisi ve sağlamaştırıcısı, Hâfız’ın ve Râf’î’nin himmetiyle fec’i olan fetret zamanlarında toplumu kuvvetlendiren ve doğrultan, muzaffer ordunun komutanlığında istiklâl ve temkin tahtında oturan muzaffer askerleriyle Kubbetü’l İslâm’ın ve dinin sağlam eyvanının bekçisi ve muhâfızı Ebu’n Nasr Sultan Bayezid’tir.” (Genç, 2007: 30).

1.5. Müverrihlerin Kendileri Hakkındaki İfadeleri

Osmanlı tarihçileri yazdıkları eserlerin mukaddimelerinde kendileri hakkında az veya çok bazı bilgiler vermişlerdir. Müverrihler genellikle kendileri hakkında övgüde bulunmak yerine acizliklerini dile getiren ifadeler kullanmışlardır. Örneğin Şükrullah, kendisini “*güçsüz ve yoksul kul*” olarak tasvir etmiş ve kendisi ile ilgili olarak “*değersiz, yaşlı*”* gibi tevazu gösteren ifadeleri kullanmaktan çekinmemiştir. Yine kendisinin yalan söylemediğini de iki defa belirtmekten geri durmamıştır (Şükrullah, 2011: 195;198). Tursun Bey mukaddimesinde şahsı ile alakalı bilgileri verirken “*az’âfü’l-fukarâ (Fakirlerin en zayıfı)*” ve “*muhtaç-terîn (en muhtaç)*” olduğunu, gençlik yıllarında padişah kapısında bulunmasının bir neticesi olarak devlet erkânının sohbetlerinden istifade etmesi ile ilim hazinesinin genişlediğini, kendi deyimiyle “*bakır*” iken “*altına*” dönüştüğünü ve

* Şükrullah eserini 70’li yaşlarında Bursa’da yazmıştır.

yükseldiği vazifeler sonucunda rahat ettiğini belirtmiştir. Müellif ayrıca ismiyle ilgili olarak da kendi isminin aslında “*Tûr-ı Sîna*” olduğunu ancak galatı meşhur olarak “*Tursun Bey*” diye bilindiğini yazmıştır (Tursun Bey, 1977: 5-6).*

Birçok tarihçi gibi Oruç Bey de kendisi için övücü ifadeler kullanmamıştır. Eserinde “*bu değersiz Âdilül-kazzâz oğlu Edirneli Kâtip Oruç*” diye kendini yermeyi, değersiz göstermeyi ihmal etmediği görülmektedir (Oruç Bey, 2011: 19). Âşık Paşazâde ise, kendisi için “*Gönül gözüne cemali göster/ bir kulam u ben zâif ü kemter*” tabirini kullanmış, ancak kendi soyunu silsilesiyle övgü ve dua ederek anlatmayı da ihmal etmemiştir (Âşıkpaşazâde, 2010: 271-273). Firdevsî, ne aruz ve sarf ne de nahiv ilimlerini okumadığını ömrünü cehaletle telef ettiğini belirterek; Lakabının Firdevsî (cennete ait) olmasına rağmen kendisinin önemsiz olduğunu; ancak sözlerinin de yanlış olmadığını belirtmiştir. “*Eğer ölürsem toz toprak olsam da sözüm kalsın*” manasında bedeninin faniliği ve sözün kalıcılığına atıfta bulunmuştur (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 2;4). İdrîs-i Bitlisî, “*Allahım! Fazîletinle onun cehâletini bağışla ki, her şeyi en iyi Allah bilir, yolunda cehâleti ikrara getirtmiştir*” diyerek kendi cehaletine dile getirmiş ve niyaz etmiştir (Genç, 2007: 15). Ayrıca kendisini “*hakirlerin hakiri ve fakirlerin fakiri*” olarak ifade etmiştir (Genç, 2007: 26). Bir diğer müverrih Hadîdî ise, Allahu Teâla’dan yapacağı hatalardan kendisini halas etmesini istemektedir. Hatalarının çok olduğunu düşünerek, kendi kendine başka hatalara düşmemesini telkin etmiştir (Hadîdî, 2015: 3). Bundan ayrı olarak Hadîdî kendisini şu beyitlerle anlatmıştır: “*Hadîdî sen zevâlin gör/ko gayrı kendi hâlin gör; Makâlun ko, meâlün gör/ömr bâki değil yefnâ*”, “*Adun insan özün nâdân/sözün gaybet işün insan; Değülsin*

* Franz Babinger eserinin dipnotunda bu iddianın gerçekte uyuşmadığını, “Tursun” isminin yaygın bir isim olarak kullanıldığını Sicilli Osmânî’deki “Tursun” isimlerine dayanarak savunmaktadır. Ancak yukarıda da zikredildiği gibi ismin yanlış kullanımı Tursun Bey’in kendi ifadeleridir. Ayrıca Sicillî Osmânî’deki birkaç “Tursun” ismi Babinger’in çıkarımını haklı göstermek için yeterli değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Babinger, 1992: 29)

fâ'il-i fermân/kanı a'mâl-i kerremnâ (Hadîdî, 2015: 8).” İbn Kemal de kendisiyle alakalı “*bu abd-i bî-mikdârın ol hizmete sezâvar gördü*” ifadesiyle acziyeti ortaya koymuştur (İbn Kemal, 1991a: 37). Kendisinin tezkireci olduğunu da belirten Câfer İyânî ise, bazı memleketlerdeki ulemadan ilim tahsil ettiğini ve nihayetinde Macaristan’ın Peçuy şehrine görevli olarak yollandığını, ardından Budin’de maliye tezkirecisi olarak görevlendirildiğini açıklamış, kendisini de aciz bir kul olarak zikretmiştir (İyânî, 2001: 3-4).

Yukarıda ismi zikredilen müverrihlerin hepsi de kendi hatalarını, eksikliklerini ifade ederek bu hata ve acziyetlerinden dolayı Allah’a sığındıklarını zikretmişler ve aynı üslubu takip etmişlerdir. Hoca Sadeddin’in mukaddimesinin geneline bakıldığında diğer müverrihlerden farklı olarak yüksek bir özgüven içeren ifadeler kullandığı göze çarpmaktadır. Söz konusu ifadeler, müverrihin mütevazı bir yaklaşım içinde olmadığı algısını oluşturmaktadır. Kitabına verdiği isimden de anlaşılacağı üzere o zamana kadarki yazılmış Osmanlı tarihlerine taç olabilecek bir eser meydana çıkarttığını iddia etmesi ve ondan önce yazılan tarih kitaplarını ağır bir şekilde eleştirmesi ve kendi kitabının bu eserleri tamamladığına olan inancı okuyucuyu bu duyguya itmektedir. Bu yaklaşımın, ailecek Osmanlı sarayında önemli mevkilerde bulunmaları ve kendisinin padişahlara hocalık vazifesinde bulunmasından kaynaklandığını belirtmek yanlış olmasa gerek. Bütün bunlara ek olarak, dua kısmında da değinileceği gibi kendisiyle alakalı “*değersiz*” ifadesini kullandığını da gözden kaçırmamak gerekir. Lütü Paşa’nın mukaddimesinde ise acziyet bildiren ifadelerle rastlanmamıştır. Müverrih diğerlerinden farklı olarak mukaddime kısmında bu eseri yazdığı zamana kadar ki kendisi tarafından telif edilen eserlerin isimlerini muhtevalarıyla beraber açıklamıştır. Ayrıca, hamd ve salavattan sonra “*bu tevârihi cem’ idüb te’lif iden El-Hâcî El-Harameyn Eş-Şerifeyn Lütü Paşa bin Abdü’l-mu’in, Allah andan dünya*

ve ahirette muradların müyesser eylesin” diyerek doğrudan kendi ismini kullanarak dua ve niyazda bulunmuştur (Lütfi Paşa, 1341: 1-4).

1.6. Telif Sebebi

Her çalışmaya bir niyetle başlanır. Bir tarih eseri ortaya koymanın da sebepsiz yere olması düşünülemez. Bu bağlamda müverrihlerin büyük bir çoğunluğu eserinin mukaddime kısmında telif sebebini açıklamıştır. Müelliflerin bir kısmı doğrudan kendi isteği ile bir eser yazmaya niyetlenmişken, bazıları da padişah veya devlet adamları tarafından görevlendirilmek suretiyle eserlerini kaleme almışlardır. Eserlerini kendi isteğiyle yazan tarihçiler mukaddimelerinde bu durumu çeşitli ifadelerle açıklamışlardır. Mesela Neşrî, diğer ilimlere kıyasla tarih ilmine dair kitapların dağınık olduğundan dolayı bütün dünyayı gösteren bir kitap yazmak istediğini dile getirmiştir (Mehmed Neşrî, 1995: 7). Müellif ayrıca ilmin gerekliliğini belirten ifadeler kullanmıştır. Bunu ifade eden “*ilimsiz hayat ölümden beterdir*” cümlesiyle ilmin ehemmiyetine atıfta bulunmuştur. Hatta bunu ifade etmek için şu beyiti yazmıştır: “*An ne-bâşed mürde kora der-teneş ne-bved hayat; Mürde an başed ki ôrâ der-dileş ne-bved şuur (vücutunda hayat bulunmayan ölü sayılmaz; Asıl ölü odur ki, benliğinde şuur bulunmaya)*” (Mehmed Neşrî, 1995: 3)”. Ayrıca ona göre; ilimler üçe ayrılır, tevhid ilmi, şariat ilmi ve tarih ilmi; insanların en şereflipleri de üçtür. Peygamberler, Emirler ve ulema. Bu kıyaslamadan sonra Neşrî'nin hem eseri yazma sebebi hem de tarih ilminin öneminden bahsettiği görülmektedir. Burada ulemanın ilim yolunda bir noktadan sonra aciz kaldıklarını, hükümlerin uygulanmasında sultanlara muhtaç kaldıklarını zikretmiştir. Neşrî bir sultanın büyüklüğünün sadece yönetimiyle değil şariat ve tarih ilmine vukfiyetiyle ölçülebileceğine değinmiştir. Müellif sultanların Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olduğunu açıkça belirtmiştir. Neşrî yukarıda zikrettiği tarih ilminin gerekliliği çerçevesinde kendisinin de gücünün elverdiği ölçüde Türk hükümdarlarının hayatlarını tamamıyla bir araya toplayan

bir kitap yazma sevdasına düştüğünü ifade etmiştir (Mehmed Neşri, 1995: 5). Oruç Bey ise, kendi dönemlerinde “Zıllullâhi fîl-arz” diye görülen hükümdarlar (Efrasyab, Zal oğlu Rüstem) hakkında her şeyin yazıldığını, Osmanlı tarihinin tevatürle söylenmediğini belirterek, amacının başından sonuna kadar Osmanlı Hanedanlığının kıssa ve gazalarını yazmak olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca “Cihanda kişinin adıdır kalan/kalanı vebal ü yalandır yalan”, ifadeleriyle kıyamete kadar anılmayı arzulamıştır (Oruç Bey, 2011: 19-20). Âşık Paşazâde de kitabı neden ve nasıl yazdığıyla ilgili şöyle bir malumat vermektedir. “Ben fakir Kostantiniyye’de her bir şeyden el çekip Allah’ın hoşnut olacağı işlerle uğraşıp ona teslim olarak hırstan uzak sabır elbisesini giyip, köşemde oturmuş ve dua sofrasını sererek nimetlere kavuşmuştum. Ansızın dostlardan bir topluluk Osman soyunun tarih ve güzel hikâyelerinden söz açtılar. Ben fakire de sordular. Karşılığında Orhan Gazi’nin imamı İshak Fakih’in oğlu Yahşi Fakih’ten okuyup bildiğim kadariyle cevaplar verdim. ... Yahşi Fakih’e bağlı kalarak başkalarından duyduklarımın birlikte Osmanoğulları’nın sözlerinden ve olaylarla dolu menkıbelerinden bazılarını kısa ve öz olarak kaleme aldım (Âşıkpaşazâde, 2010: 43).” Bu ifadelerden müverrihin eserini yaşadığı bir hadisenin akabinde yazmaya niyetlendiği anlaşılmaktadır. Eserini manzum olarak yazan Firdevsî ise neden şiirle yazdığını şiirin kıymetine atıfta bulunarak açıklamıştır. Vahyin de sözlerle geldiği onun için sözün kıymetli olduğu zikrederek, daha güzel bir eser ortaya koyabilmek için Allah’tan dilini açması ve kalemine güç vermesi duasında bulunmuştur (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 3). Müverrih mukaddimesinde eserini telif sebebini açıklarken, öncelikle ilim ehliyle cahillerin farkından bahsetmiştir. Değerli bir madeni elde etmek için cevherine inmek gerektiği gibi, ilim sahibi olmak için de ziyadesiyle çaba göstererek ilmin kaynağına ulaşmanın zaruretini ortaya koymuştur (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 27-30). Firdevsî’nin mukaddimesi Gazneli Mahmud döneminde yaşamış meşhur Firdevsî’yle naif bir rekabet içinde olduğu izlenimini vermektedir. Bu sonuca Firdevsî’nin eserini manzum olarak

yazması, İranlı Firdevsî'nin Şehnâme'sindeki kahramanları kendisinin de (Efrasiyab, Zaloğlu Rüstem gibi) kullanması, her ikisinin de eserlerini dönemin sultanına ithaf etmesi ve mukaddime kısmında birkaç defa Firdevsî'ye gönderme yapması neticesinde varılmıştır. Bu rekabetin bir benzerine de Hoca Sadeddin'in mukaddimesinde rastlanmaktadır.

Firdevsî gibi manzum bir eser ortaya koyan Kemal, Türkçe'nin zorluğuna da gönderme yaparak, kendini cesaretlendirici bir yaklaşım sergilemiştir; ancak anlaşıldığı üzere Farsça manzum eserler ortaya koymanın bir meziyet olarak kabul edildiği bu dönemde, Türkçe yazmanın da marifet olduğunu göstermeye çalışmıştır. Diğer eserlerde de görülen Osmanlı müverrihlerinin kendilerini "Şehname" yazarı Firdevsî ile kıyaslamaları, burada Farsça ile Türkçenin rekabetine dönüşmüş gözükmektedir (Kemal, 2001: 14-20). Hadîdî de manzum eserini Firdevsî'den (Fârisî) esinlenmeyerek yazdığını belirtme ihtiyacı duymuştur. Osmanlı Devleti'nin âli bir medeniyet kurması ve İslam'ın mihmandarlığını yapması, saray ulemasının da kendilerini önceki ulemayla kıyasladıkları izlenimini vermektedir. Hadîdî, dünyanın tatasını ve kederini bir kenara bırakarak, eline kalemi alıp Osmanlı Tarihini (Âl-i Osman kıssasını) yazması gerektiğini, bunu yaparsa kendisinin kıyamete kadar hayır dua ile anılacağını belirtilmektedir. Eserini yazarken kendinden öncekiler gibi ne Nizâmî'nin Hamse'sinden ne de Firdevsî'nin Şehnâme'sinden yararlanmadığını, tercümelerle bir tarih kitabı yazılamayacağını, zaten kendisinin ilmi yeterliliğe sahip olduğunu belirterek bunu acilen kaleme dökmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hadîdî, 2015: 14-16).

Hoca Sadeddin, mukaddime kısmında eserini neden yazdığı ile ilgili özel bir yer ayırmıştır. Bu kısma Yavuz Sultan Selim'in hizmetinde bulunan babasını ve hanedana olan hizmetlerini anlatarak başlamıştır. Babasının hizmetini

devraldığını bu yüzden de doğruları yazmak için kalemi eline aldığını ve padişahların tutumlarını, menkıbelerini ve güzel huylarını tek tek yazdığını belirtmiştir. Eserinin içinde yalan bulunmadığını, güzel ve çekici bir kitap olduğunu açıkça ifade etmiştir (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 4). Hoca Sadeddin'in eserini yazmasının diğer bir sebebinin ise Şerafettin Ali'nin Zafernâmesi olduğu anlaşılmaktadır. Yazar, Timur'un zaferlerine methiyeler düzen Şerafettin Ali ve eserini şiddetle tenkit etmektedir. Çünkü ona göre Timur nifak ehlidir. Böyle bir insana methiyeler düzülen bir eser yazılıyorsa, Hoca Sadeddin'e göre de hizmetinde bulunduğu Osmanoğulları'nın güzel davranışlarının dünyaya duyurulması için de bir eser yazılmalıdır (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 6-7). Müellif bu tarih kitabını kaleme almasının diğer bir sebebinin de şu şekilde ifade etmektedir. Osmanlı hanedanlığının başarıları, zaferleri ve diğer övünülecek taraflarının hepsinin o zamana kadar ki çeşitli eserlerde "çoğunlukla deyimlerle örtülü ve süslemelerle kaplı bulduklarından" yeterince fark edilemediğini ve bu olayların tek bir kitapta toplanmadığını belirtmiştir (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 17). Hoca Sadeddin eserini çok uzun bir zamandır yazmaya niyetlendiğini; ancak bunun için uğraştığı ilmî meşgalelerden dolayı yazmaya geç başladığını, araştırma ve inceleme için de uzun soluklu çalışmalar yaptığından dolayı eserin ortaya çıkma sürecinin hayli geciktiğini belirtmiştir. Sultan II. Selime kadar bu meşgalelerin devam ettiği; ancak bu padişah zamanında eserini yazmaya başladığı anlaşılmaktadır. II. Selim zamanında da ancak Osmanlı devletinin kuruluş dönemini yazabilmiştir (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 18).

Bunların dışında Matrakçı, doğrudan eserinin telif sebebini açıklamamakla beraber, eserinin konusu olan kılıç ve diğer savaş aletlerinin ve cihadın önemini şu ayetlerle vurgulamıştır: "savaş size farz kılındı" (Kur'an-ı Kerim, 2/216) ve "Pek sert olan ve insanlara birçok faydası bulunan demiri var ettik" (Metrakçı

Nasûh, 2014: 211). İyânî ise eserinin telif sebebini açıklarken, Macar halkını Hz. Peygamberi inkâr eden gayrimüslimler olarak tanımlamış, onların Osmanlı padişahlarına da ihanet ve hakaret eden bir durumda olduklarını belirtmiştir. Eserinde hem bu bölgedeki gayrimüslim halkın hâllerini hem de bu yıllarda (1593) başlayan Osmanlı Avusturya savaşlarını ve bu sefer esnasında yaşanan hadiseleri yazdığını belirtmiştir (İyânî, 2001: 1-4).

Kendi istekleri dışında görevlendirilmek suretiyle eser kaleme alan tarihçi sayısı da az değildir. Örneğin Bitlisî, padişah tarafından H. 710-908 yılları arasında geçen Farsça bir tarih kitabı kaleme alması için görevlendirdiğini yazmıştır (Genç, 2007: 32). Bu süreçte yaşadıklarını ayrıca anlatan müellif, yaşadığı bölgedeki sıkıntılardan dolayı H. 907'de (1501-1502) Bitlis'ten Rum Diyarına (Osmanlı) göç etmeye mecbur kaldığını ayrıntılı olarak dile getirmiştir. Bu göçün sebebini izah ederken, genel olarak İslam coğrafyasındaki zulüm, veba, kıtlık, yağma gibi sıkıntıların yaşandığı, böyle bir dönemde gidilebilecek en iyi yerin Osmanlı ülkesi olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Ülkesinin İslam'ın mihmandarlığını yaptığı, Allah'ın da onların kılıçlarına kuvvet verdiği, kendisinin de bu mücadeleye kalemiyle destek vermek istediğini ifade etmiştir (Genç, 2007: 26-30). Müellif eserine Heşt Bihişt ismini verirken kendinden önceki sekiz Osmanlı padişahını kastederek, Farsçadaki sekiz cennet anlamına gelen "Heşt Bihişt" kelimesini kullanmıştır. Aynı zamanda Arapça olarak da eserine "*Kitabu Sıfâtı's Semâniyye fî Ahbâri'l-Kayasireti'l Osmaniye*" ismini vermiştir (Genç, 2007: 33). İbn Kemal ise, önceki devirlerde yaşayan sultanların başarıları, övülmeye değer işleri ve onların yüce makamları yazılmazsa unutulup gideceği endişesini taşımaktadır. Kendisi bu endişeyi yaşamakla beraber bu eserin yazılması talebinin devrin padişahı II. Bayezid'den gelmesi üzerine kaleme aldığını belirtmiştir. İbn Kemal ayrıca padişahıtan aldığı bu emri "*şehin fermanına baş eğdi hâme, yüz üstüne dedi, işiddi name*" diyerek bu görevi üstlendiğini belirtmiştir (İbn Kemal, 1991a:

37).^{*} İbn Kemal ayrıca eserini, hem avamın hem de havâssın (âlimler) anlayabilmesi için hem Türkçe olarak kaleme aldığını hem de gösterişli ve ağdalı bir belagat yerine açık ve sade bir dil kullandığını ifade etmiştir.

Bunların dışında eserini yazma sebebi olarak farklı ifadeler kullananlar da olmuştur. Örneğin Ahmedî, telif sebebinin bir ilham neticesinde olduğunu belirtmiştir (Ahmedî, 2011: 137). Bu kısmı uzun tutan Şükrullah ise, Bursa'da kendisine verilen belli bir mevâcip ile geçinirken bir işe yaramadığını *“Yaş altmış, ömür kış; Yaş yetmiş, iş bitmiş”* beytiyle yazdıktan sonra, bir işe yaramak için bu kitabı yazmayı düşündüğünü belirtmektedir. Ömrün gelip geçmesine rağmen hiçbir eser ortaya koyamamanın verdiği endişe neticesinde yazmaya başladığı anlaşılmaktadır; ancak bunu yapmak için kendinde yeterli ilim ve hüner görmediğini ifade etmiştir. Bu iç muhasebeyi *“Tanrı hakkı için ey şaşkın! Kendini küçük görüp güvenmiyorsan hiç olmazsa 71 yıl acun(dünya) bilgilerinin yüzünü görüp asrın erdemlilerine yakın da mı olmadın. Her harmandan bir başak, her bucaktan bir azık bulduysan iş olup bitmiştir”* cümleleriyle nihayete erdirmiştir (Şükrullah, 2011: 195-198). Şükrullah eserini yazarken nasıl bir yöntem izleyeceğini şu cümlelerle açıklamıştır: *“Soyunu, sopunu, doğumunu, durumunu yazmakla, Tanrının elçisine bağlıladığı iyilikleri uzun uzadıya anlatır, erdemlerini açığa vurmak için seçkinliğini arayıp ortaya koyarsın. Sırası ile zevcelerini ve soy soplarını açıkça söylersin. Çocuklarını, amcalarını, olabildiği kadar doğru olarak söylenmesi gerekenleri, on muştuları, on muştuların Tanrı elçisi Muhammed'in atalarına değin olan bağlılıklarını kağıda geçirirsin. Böylelikle kamusunun soyu arı Âdeme ulaşmış olur.”* Müellif bu bilgileri verebilmek için diğer eserlere bakılması gerektiğini, ancak önceki bir kısım kaynakların uzun olmaları nedeniyle usanç verdiğini belirtmektedir. Bilgisinin eksik (az değerli) olduğunu

^{*} Şerafettin Turan'ın çevirdiği VII. Defterdeki açıklamaya göre II. Bayezid İdrîs-i Bitlîsi'den Farsça, İbn-i Kemal'den de Türkçe bir Osmanlı tarihi eseri yazmalarını istemiştir. Bkz. (İbn Kemal, 1991b: XX).

düşündüğünden eserini yazmak için başvurduğu kaynakları da açıklamıştır. O, kitabını 12 bölüme** ayırdığını Hz. Âdem'den sultanların tarihine kadar yazmak istediğini zikrederek, “*Başarıp bitirmek için Tanrı'ya bel bağladım*” sözüyle teslimiyet göstermiştir (Şükrullah, 2011: 200). Şükrullah'ın kullandığı ifadelere benzer bir durum da Tursun Bey'de görülmektedir. Tursun Bey'in mukaddimesinde eserini yazmaya başlamadan önce kendisini cesaretlendirmeye çalıştığı görülmektedir. Tursun Bey bu eseri yazma işinde kendisini ne en ileri seviyede ne de en aşağıda görmektedir; ancak her insanda “*her kap içindekini sızdırır*” sözü hükmünce bir cevher olduğunu, kendisini de bu eseri ortaya koymaya yeterli gördüğünü; lakin ileride eserine karşı yapılabilecek tenkitlere rağmen bu işe giriştiğini belirtmiştir (Tursun Bey, 1977: 8). Bu yaklaşımının izahı olarak “*aza şükreden çoğa hak kazanır*” düsturunca çok ağıdalı sözlerden kaçınarak bizzat görüp müşahede ettiklerini sade bir dille yazıya döktüğünü beyan etmektedir. Tursun Bey mukaddimesinin sonunda “*Bedin letâyif-i hûbî kücâ bîyârâyed; Kesî be-hîle-i Türkî arûs-i inşâ-ra*” Burada sadece tamlama olmalı (Güzelliği söz incelikleriyle ifadeye çalışan bir kimse, inşa(güzel yazı) gelinini Türkçe hilesiyle nasıl süsleyebilir)” (Tursun Bey, 1977: 8) beytiyle Türkçe dilinin eseri süslemede kifayetsiz kalacağını ifade etmiştir.

1.7. Esere İsim Verilmesi

Osmanlı Tarihini konu alan eserlerin bir kısmı Tevârih-i Âl-i Osman gibi genel bir adla isimlendirilmiştir.* Birçoğu ise doğrudan eseri kaleme alan müverrihin ismiyle anılmaktadır.** Bazı müellifler eserlerine hangi isimler verdiklerini ve bunun sebeplerini açıklama gereği duymuşlardır. Örneğin Neşrî, yukarıda belirtildiği gibi diğer ilimlere kıyasla tarih ilmine dair kitapların dağınık

** Sonradan bir bölüm eklenmiş son hali 13 bölümden oluşmaktadır.

* İbn-i Kemal ve Lütfi Paşa eserlerini böyle adlandırmışlardır.

** Oruç Bey, Selânikî, Hadîdi tarihçilerin eserleri yazarının ismiyle anılmaktadır. Ayrıca Neşri ve Enveri gibi müverrihlerin eserleri ise hem yazarının ismi hem de müellifin kitabına koyduğu isimle bilinmektedir.

olduğundan dolayı bütün dünyayı gösteren bir kitap yazmak istediğini, bunun için de kitabına “*kitab-ı cihannüma*” adını verdiğini belirtmiştir (Mehmed Neşrî, 1995: 7). Daha dar kapsamlı bir eser ortaya koyan Tursun Bey, bazı savaşlar ve büyük fetihlere şahit olduğundan dolayı eserine “Ebu’l-feth” ismini verdiğini zikretmiştir (Tursun Bey, 1977: 9). Firdevsî ise, kitaba dönemin Kutbu’l-Aktâbı olarak nitelendirdiği II. Bayezid’e atfen Kutub-nâme ismini vermiştir (Firdevsî, Kutub-nâme, 2011: 27-30). Sarıca Kemal eserine verdiği ismin sebebini etraflıca açıklamamakla beraber mukaddimesinin sonunda eserine “*Selatîn-nâme*” ismini koyduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi Osmanlı sultanlarının tarihini anlatmasıdır (Kemal, 2001: 20). Hoca Sadeddin ise eserine neden “*Tâcü’t-Tevârih*” ismini verdiğini şu şekilde izah etmektedir:

“bir gün yüce tahtın önünde (III. Murad) iyilik etmeyi adet edinmiş bulunan atalarının bazı güzel işleri konunun gelişiyile anılarak geçmişteki olaylardan ve onların gönül alıcı tutumlarından söz edilip kendisine anlatılınca bu değersiz kişinin derlediği tarih kitabını hatırlamış, ondan bir nüshanın saray-ı âmire hazinesine konması yolunda bir emir vermişti. Yerine getirilmesi gerekli olan bu buyruğa uyularak şu kitap yani geçmişti anlatan bu tarih kitabı yeniden ele alınmış düzeltilmesi gereken yerleri düzeltilerek onun yüce adıyla da adlandırılıp bu öğünce “Tâcü’t-Tevârih” tarihlere tac oldu bu kitab, dense layıktır denilerek çalışmamız padişahımızın değerli kapısının eşliğine armağan kılınmıştır” (Hoca Sadeddin Efendi, 1974: 21).

Hoca Sadeddin eserinin padişah tarafından pek beğenildiğini ifade ettiği bu cümlelerin ardından, eserindeki eksikliklerin de örtülü kalmasını ve daima padişah tarafından bu beğenin sürmesini arzu etmiştir.

1.8. Dua Beklentisi ve Okuyucuya Hitap

Osmanlı tarihçileri eserlerini yazmaya farklı birçok sebep göstererek başlamakla beraber, bir taraftan da yaptıkları işin Allah katında bir karşılığı olması temennisiyle okuyuculardan dua beklentisi içinde olmuşlardır. Bazı müverrihler dua beklentisini basitçe ifade ederken bazıları da açık açık yapılmasını istedikleri

duanın içeriğini dahi yazmışlardır. Bu duaların yanı sıra okuyuculardan övgü beklentisi, okuyucuya nasihat, eserindeki olabilecek hataların okuyucu tarafından mazur görülmesi gibi temenniler de dile getirilmiştir. Bunlara kısa kısa değinilecek olursa; Şükrullah tevazu ile noksanlığına “*kırık dökük derleme*” diyerek gönderme yaptığı eserinin, kendinden sonraki bilgin kişilerce eksikliği görüldüğünde kendinin bağışlanmasını ve onu düzeltmelerini istemiştir; ancak bunu yaparken aşırıya giderek alay etmemelerini de özellikle belirtmiştir (Şükrullah, 2011: 201-202). Tursun Bey, eserinin isminin cihanın her yerinde duyulmasını Allah’tan niyaz etmiştir (Tursun Bey, 1977: 9). Sarıca Kemal ise kitabını okuyanlar tarafından hayırla yâd edilmeyi arzularak, dua beklentisi içinde olduğunu zikretmiştir. Bunun dışında “*işidenler diyeler âferin-b’ad*” ifadesiyle bir övgü beklediğini de gizlememiştir. Ayrıca dibâce başlığı açan müellif, önceden dile getirdiği hususları tekrar özetlemiştir (Kemal, 2001: 20-22). Oruç Bey de eserinin kıyamete kadar anılması arzulamıştır. Ardından da bir tevazu göstergesi olarak “*Vallâhu a’lem*” diyerek en doğrusunun Allah tarafından bilineceğini belirtme gereği duymuştur (Oruç Bey, 2011: 20).

Firdevsî mukaddimesinin başlarında okuyucudan, kendisi için “*yasin, tebareke, fatiha ve ihlas*” surelerini okumasını istemiştir (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 4). Mukaddimesinin son kısmında geçmişten ders alma, ilim irfan yolundan ayrılmama üzerine nasihat ederek kendisini de dâhil etmek suretiyle dua ve niyazda bulunmuştur. Dua edenlerin hacetlerinin de Allah tarafından yerine getirilmesini istemiştir (Firdevsî, Kutb-nâme, 2011: 48-52). Buna karşılık Lütfi ise eserini okuyanların bu eserden memnun olacağını ve istifade edeceğini düşündüğünü belirtmekle yetinmiştir (Lütfi Paşa, 1341: 4). Lütfi, hamd ve salavattan sonra kendi ismini yazarak, “*Allah andan dünya ve ahirette muradların müyesser eylesin*” diyerek doğrudan kendi kendine dua ve niyazda bulunmuştur (Lütfi Paşa, 1341: 1).

Hoca Sadeddin eserinin kıymetini ifade etmekle beraber, eksik ve kusurlarının da olabileceğini söylemekten kaçınmamıştır. Eserinde olabilecek bu eksiklikleri, kitabını tamamlamayı ve okuyucuların eserine ilgi duyması yönündeki arzusunu şu beyitlerle açıklamıştır:

*“İlahî sen elinden tut bu değersizin/Esirgeme bu zor işte benden yardımın;
Gönümün ayinesin eyle saf ve temiz / Böylece kusurumuzu belki sileriz;
Becerikli kıl yazılarımda kalemi/Nâdir bilgilerden eyle dediklerimi; Ya
Rabbi gönül çelen bunca yazılanı/ Hayırla nasip eyle sona vardırmağı;
Büyük küçük gönülden ona ilgi duysun/Erdemin hakkıçün bitirmek nasip
olsun.” (Hoca Sadeddin Efendi , 1974: 21).*

Bu beyitlerden, kendi hatalarının affını ve yazdığı eserin kıymetli bir eser olmasını dilediği anlaşılmaktadır. Son olarak İyani, mukaddimesinin son kısmında, eserinde olabilecek bütün hatalardan mazur görülmesini istemektedir. Bu kısımda ayrıca bir de şiir kaleme alarak kendisinin hayır dua ile anılmasını arzu etmiştir (İyânî, 2001: 5).

2. SONUÇ

15. yüzyılda başlayarak bu yüzyılın sonlarında yoğunluk kazanan Osmanlı tarih yazıcılığı sonraki asırlarda da artarak devam etmiştir. Bu süreç içerisinde 17. yüzyıla kadar gelen dönemde yazılmış olan 18 Osmanlı kroniğinin mukaddime kısımları bu çalışmanın bel kemiğinin oluşturmaktadır.

Dibace kısımlarının uzun tutulması, ağıdalı ifadeler kullanılması, ayet ve hadislerle süslenilmesi, Osmanlı müverrihlerinin mukaddime geleneğini oldukça önemsediklerinin bir göstergesidir. Mukaddimelerin yazılması birkaç farklı şekilde tezahür etmiştir. Bazıları dibace ve konu arasında bir başlık koymazken, bazıları dibaceden sonra ana konuya bir başlıkla girmiş; bunların dışındakiler ise hem mukaddimesini alt başlıklara ayırmış, hem de ana konu için *dastan*, *ağaz*, *hikayet*, *tevârih vb.* ifadelerden oluşan bir başlık kullanmışlardır.

Mukaddimelerde İslami bir geleneğe bağlı olarak yazılan besmele, hamdele, salvelenin yanında methiye, telif sebebi, esere isim verilmesi, kendi hakkındaki ifadeleri, dua beklentisi ve okuyucuya hitap gibi konular işlenmiştir. Müverrihler eserlerine Allah'ın adıyla başlamış, kendilerine bahşedilen nimetler için de özel olarak şükretmişlerdir. Bu kısımlar dinî bir muhteva taşımasının da etkisiyle hemen bütün kroniklerde görülmekle beraber içerik olarak da birbirine benzeyen yakın ifadelerle kaleme alınmıştır.

Müelliflerin kendileri hakkındaki sözleri ise genel olarak benzerlik göstermektedir. Bunların çoğu tevazu ifadeleri içeren kelimelerden oluşmaktadır. Ancak methiye ve telif sebeplerinin muhtevaları birbirinden farklılık arz eder. Methiye kısımlarını dönemin padişahına dizilen övgülerin boyutları belirlemektedir. Öyle ki, padişaha olan yakınlık ve ona duyulan saygıya göre methiyelerin içeriklerinin değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Sebep-i telifler ise eseri ortaya koyarken başkası tarafından verilen bir emir veya tavsiye sonucuna göre mi, yoksa müellifin dışarıdan bir müdahale olmadan kendi inisiyatifi ile mi yazdığı hususunda birbirlerinden ayrılmaktadır. Son kısım olan dua ve okuyucuya hitap başlıkları da dua beklentilerinin bazılarında daha sade bazılarında ise kendisi için okunacak sure isimleri verecek kadar ayrıntılı belirtilmiştir. Bunun yanında eserlerinin eksikliği ve okuyucunun bu konudaki muhtemel eleştirisine karşı hoşgörü talep ettikleri görülmüştür.

Sonuç olarak Osmanlı müverrihleri yazdıkları eserler kadar, eserin mukaddime kısmına da ayrıca önem vermiştir. Mukaddimelerde günümüzde karşılaşılmayan oranda yaratıcıya, geçmişten beri gelen peygamberler ve önemli şahsiyetler ve devrin yöneticisine uzun uzun dua ve teşekkürlerin yapıldığı görülmektedir. Bu geleneğin dönemimize yaklaştıkça kaybolduğunu ve günümüz eserlerinde derinlikten yoksun bir önsöze dönüştüğünü de belirtmekte fayda var.

KAYNAKÇA

- Ahmedî. (2011). *Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âli Osman*. Haz., Atsız, İstanbul: Ötüken.
- Âşıkpaşazâde. (2010). *Tevârih-i Âl-i Osmân*. Haz., Kemal Yavuz; M.A. Yekta Saraç, İstanbul: Gökkuşbu Yayınlar.
- Babinger, F. (1992). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çev., C. Üçok, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Celalzâde Salih Çelebi. (2013). *Hadîkatü's-Selâtin*. Haz., H. Yüksel; H. İ. Delice, Ankara: TTK.
- Enverî. (2012). *Düsûrnâme-i Enverî*. Haz., N. Öztürk, İstanbul: Çamlıca.
- Erkan, D. (2005). *Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-nâmesi (1520-1537)*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Firdevsî. (1019). *Süleymannâme-i Kebir*. 02 10, 2017 tarihinde İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar adresinden alınmıştır.
- Firdevsî. (2011). *Kutb-nâme*. Haz., İ. Olgun; İ. Parmaksızoğlu, Ankara: TTK.
- Genç, V. (2007). *İdris-i Bitlisî Heşt Bihişt Osman Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hadîdî. (2015). *Hadîdi Tarihi*. Haz., N. Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Hoca Sadeddin Efendi. (1974). *Tacü't-Tevârih*. Sad., İ. Parmaksızoğlu, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İbn Kemal. (1991a). *Tevârih-i Âli Osman*, I, Haz., Ş. Turan, Ankara: TTK.
- İbn Kemal. (1991b). *Tevârih-i Âli Osman*, VII, Haz., Ş. Turan, Ankara: TTK.
- İyânî, C. (2001). *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs (1585-1595)*. Haz. M. Kirişcioğlu, İstanbul: Kitabevi.
- Kemal. (2001). *Selâtin-nâme (1299-1490)*. Haz., N. Öztürk, Ankara: TTK.
- Kur'an-ı Kerim*.

- Lütfi Paşa. (1341). *Tevârih-i Âli Osmân*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Matrakçı Nasûh. (2014). *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn*. Haz., H. G. Yurdaydın, Ankara: TTK.
- Mehmed Neşrî. (1995). *Kitab-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, I, Haz., M. A. Faik Reşid Unat, Ankara: TTK.
- Mertoğlu, M. S. (2009). Salât ü Selâm. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36, 23-24.
- Oruç Bey. (2011). *Oruç Beğ Tarihi*. Haz., Atsız, İstanbul: Ötüken.
- Selânikî Mustafa Efendî. (1999). *Tarih-i Selânikî*. Haz., M. İpşirli, Ankara: TTK.
- Şükruallah. (2011). *Behçetü't-Tevârih*. Haz. Atsız, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tursun Bey. (1977). *Târih-i Ebül-Feth*. Haz., A. Tulum, İstanbul: Baha Matbaası.
- Yavuz, Y. Ş. (1997). Hamdele. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 448-449.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In this study, 18 Ottoman chronicles written during the period from the Foundation of the Ottoman state to the end of the 16th century were examined and in the preface part of these works the methods used were discussed in many dimensions. Following the Islamic tradition, the Ottoman historians organized their Works this way: basmala, hamdala, salvala (called salawat), evlogy, raison d'être, demanding blessings of the readers and appeal to the reader. All these were examined in detail. In this way, it was aimed to form a framework of quidelines used by those historians through analyzing the differences and similar aspects of arrangements and methods that the historians followed within the preface tradition.

Method

In this work, the works of historians who lived from the early periods of the Ottoman historiography to the beginning of the 17th century were evaluated. The preface parts of the works of 18 most famous Ottoman historians have been examined. These works are listed respectively. The resources utilized in this study are the original Ottoman copies of the works, proofreading and translating works, and doctoral studies on the work. The deductions for working in this context are only valid for the examined copies. Given that there are multiple copies of these works, it is possible that there exist differences in the

prefaces. There is no an evaluation on the entire works, but only an examination of the preface parts has been made. Thus, how the prefaces are applied, the author's inference on this part and other topics were discussed.

Findings

In this study, the prefaces are discussed according to this order. Ottoman historiography was developed in the late 15th century thanks to the interest of the scientists of the period and the incentives of the sultans to illuminate this area.

The Ottoman historians at that time gave great importance to the preface. This is demonstrated by the efforts to decorate the preface sections with long writings, using expressive expressions, verses and hadiths. Prefaces have been written in several different ways. The first of these is the fact that they are written without a title between the preface and the subject (Oruç Bey, Cafer İyânî); the second way is that the historians introduced topics after the preface (Tursun Bey, Şükrullah, Aşıkpaşazâde, Neşrî, Salih Çelebi, Hoca Sadeddin etc.). It is seen that some of them have entered the main topic with headings such as dastan, ağaz, hikayet, tevarih; The third is that those who employ the technique of writing the preface section by subdividing it into subheadings (Ahmedî, Hadîdî).

The prefaces of the Ottoman chronicles began with an Islamic tradition of basmala (the name of Allah), hamdala (praise to Allah) and salawat. It continues with the praisal of the person who is introduced, the reason for writing the work, naming the name, prayer expectation and addressing the reader.

While many of the historians in the period in the study started their works with the name of Allah, it was seen that some of them directly praised Allah, Some of them wrote other things before the name of Allah. Among the historians, only Ahmadî's work did not include the praise to Allah. In all other works there are different forms of hamdala. Ottoman historians did not neglect to call for salawat to Prophet Mohammed, his friends and his family. They also prayed for the past prophets and caliphs. Historians have praised their sultans, as well as comparing their sultans with the past sultans. The Ottoman historians gave some information about themselves in the forewords of the works they wrote. Historians have generally not praised themselves, but have used humble expressions about themselves. Some of the works on the Ottoman History were called with a general name like *Tevârih-i Âl-i Osman*. Many of them are referred by the name of the writer who wrote the work himself.

Conclusion

The Ottoman historiography, which began in the 15th century and intensified in the latter part of this century, continued to grow in the following centuries. The essence of this work constitutes the preface parts of 18 Ottoman chronicles written in the pre-17th century.

The historians have been especially thankful for the blessings that have been given to them in the name of Allah. These parts are seen in most of the chronicles because of their religious content. In these parts, similar expressions were used.

Authors generally use similar words about themselves. Most of them are modest statements. However, the content of the reasons for praise and writing are different. The parts of the praise vary depending on the sultan of the period. This praise depends on the relationship to the Sultan. It may also change according to the respect for the Sultan. The reasons for writing vary according to an order or recommendation given by someone else while writing the manuscript or the author differs according to his own initiative and writing, without any outside intervention. In the last part, the author requests prayer from the reader. Prayer anticipation is more simple in some works. Some historians wrote the names of the verses that they wanted to read. Besides, the authors wanted readers to tolerate the mistakes in their works.

This study reveals and tackles the preface of the Ottoman chronicles. However, the question of why today's historians abandoned this tradition is also a clear question.